

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПРИРОДОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

У статті розглядається проблема формування природознавчої компетентності молодших школярів під час засвоєння інтегрованих знань про тваринний світ з використанням словникової роботи.

Ключові слова: *природа, тваринний світ, терміни, поняття, міжпредметні зв'язки, словникова робота.*

Ключевые слова: *природа, животный мир, термины, понятия, межпредметные связи, словарная работа.*

Key words: *nature, fauna, terms, concepts, interdisciplinary communication, vocabulary work.*

Сучасний рівень вимог суспільства до загальноосвітньої школи обумовлює необхідність якісного покращення навчально-виховного процесу в початковій школі. Одним із напрямків у розв'язанні цього завдання є формування дієвих природничих знань молодших школярів [1, 6-19; 4].

Для цього вчителі (особливо в місцях, де спостерігається білінгвізм) мають знати правильну назву об'єкта чи явища природи (обома мовами).

Тому конче потрібна фахова література українською мовою, де дається доступне тлумачення природознавчих термінів і понять, пов'язаних із життєвим досвідом молодших школярів.

Актуальність укладання списку природознавчих термінів для дітей молодшого шкільного віку не викликає сумніву, особливо для південного регіону, де спостерігається двомовність (полімовність). Це обумовлено наявністю на території Херсонської області певної кількості внутрішньо переміщених осіб з Криму та Сходу України, які переважно самі (та їх діти)

розмовляють російською мовою.

Страждають педагоги, а найголовніше – діти, які опинились в ситуації, коли батьки, прагнучи дати освіту державною мовою, намагаючись допомогти у навчанні та вихованні, змушені гальмувати свої позитивні бажання через елементарну відсутність лексикографічної літератури (а наявні спеціальні біологічні словники розраховано на біологів і працівників сільського господарства).

Діти, усвідомлюючи, що частина термінів збігається в обох мовах, а інша відрізняється, перекручують слова на український манер, але частіше мовчать, не знаючи українського відповідника.

Успішному розв'язанню цієї проблеми могло б сприяти створення навчальних лексикографічних посібників з чітко окресленою навчальною метою.

Мета статті полягає в обґрунтуванні проблеми формування такої важливої складової особистості як природознавча компетентність у початковій школі під час засвоєння учнями системи інтегрованих знань про тваринний світ.

Суспільство ставить перед педагогами завдання: формування у дітей свідомого, бережного ставлення до природи. Це досягається за рахунок серйозної роботи з екологічного виховання.

Але будь-яке виховання не можливе без знань.

Знання про природу молодші школярі отримують не тільки на уроках природничого циклу, а й опосередковано під час засвоєння інших навчальних дисциплін, зокрема мови, читання тощо, а відтак виникає проблема системного підходу до екологічного виховання [7, 95-99].

Зупинимось на питанні формування адекватного ставлення до тваринного світу.

У курсі «Природознавство» вивчається жива та нежива природа.

Жива природа – це дивовижний складний різноманітний світ. Особливе місце в ньому відведено тваринам: вони складають лише 2% від усього

живого на Землі, але незважаючи на це, роль їх в біосфері дуже велика. «Тваринний світ є одним із основних компонентів природного середовища, важливою складовою частиною природних багатств нашого світу...» [9].

Проблемою вивчення тваринного світу займалися такі видатні вчені, психологи, натуралісти, як: Вахтеров В. П., Герд О. Я., Зуєв В. Ф., Кайгородов Д. Н., Карл Ліней, Половцев В. В. Севрук Л. С., Семенов Д. Д., Ушинський К. Д., Ягодовський К. П. та ін.

Сучасна педагогіка додала низку нових підходів до пізнання тваринного світу у початковій школі: Т. М. Байбара, Н. М. Бібик, І. Д. Зверєв, Г. В. Ковальчук, Н. С. Коваль, Г. С. Костюк, Л. К. Нарочна, З. П. Плохій, О. Я. Савченко та ін. [2; 7].

Фахівці розглядають здебільшого питання теоретичного характеру та орієнтуються на середньостатистичного, зрілого вчителя, який має певний досвід.

Але проблема формування поняття про тваринний світ у методичній літературі в повному обсязі не висвітлюється.

Недостатній рівень готовності вчителів до розв'язання проблеми природознавчої компетенції, неузгодженість у методах керівництва та формах організації пізнавальної діяльності дітей, недостатня реалізація можливостей співробітництва з батьками призводить до зниження природопізнавальної активності учнів, що позначається на результативності пізнання ними природи, у тому числі і тваринного світу.

Пропонуємо інтенсифікацію процесу формування природознавчих термінів, ґрунтуючись на матеріалі наукової літератури, доробок вчителів-практиків сучасної школи та своєму власному досвіді.

Нами було зроблено спробу складання списку представників тваринного світу українською та російською мовами, який використали в практиці.

З'ясовано, що в підручниках «Природознавство» під редакцією Коваль Н. С., Нарочної Л. К. зустрічається 143 назв тварин, у підручниках

Коваль Н. С., Нарочної Л. К., Байбари Т. М. – 136, у І. В. Грущинської – 134, (всього в 1 – 4 кл. – 326 назв тварин) [3; 5; 6].

На уроках природознавства, з формування понять про тваринний світ, пропонуємо проводити роботу таким чином, наприклад:

Тема: «Птахи» (фрагмент уроку). Перед поясненням нового матеріалу вивішуємо таблицю з термінами птахів (які зустрічаються в даній темі) російською і українською мовами. Особливу увагу приділяємо тим термінам, написання і вимова яких не збігається. Наприклад: у стовпчик записані назви птахів, що відрізняються своєю вимовою і написанням.

Птицы

Аист, м.

Журавль, м

Воробей, м.

Ворон, м

Клест, м.

Коростель, м.

Коршун, м.

Кукушка, ж.

Павлін, м.

Свиристель, ж.

Скворец, м.

Трясогузка, ж.

Филин, м.

Птахи

Лелека, -ки, ж.

Чорногуз, -за, ч.

Горобець, -бця, ч.

Крук, -ка, ч.

Шишкар, ря, ч.

Деркач, -ча, ч.

Шуліка, -ки, ч.

Зозуля, -лі, ж.

Павич, -ча, ч.

Омелюха, -хи, ж.

Шпак, -ка, ч.

Плиска, -ки, ж.

Пугач-ча,ч.

Для того, щоб перевірити, на скільки діти зрозуміли матеріал теми, ми підготували вправи на закріплення одержаних знань, наприклад: Доведіть, що тварини – живі істоти. Хто зайвий в цьому ряду: горобець, лелека, мурашка, шпак, крук? Чому? Назвіть одним словом: горобець, ластівка,

чорногуз, зозуля – це ... Назвіть цих птахів російською мовою. Доведіть, що павич – це птах. Назвіть птахів своєї місцевості українською (російською) мовами.

Формування нових понять – дуже складний вид пізнавальної діяльності учнів, який вимагає безпосереднього управління ним з боку педагога.

Іноді, дітям важко пояснити терміни, поняття та слова, яких немає в їх оточенні. Тому можна вдатися до читання розповідей про тварин, методу показу кінофільмів, мультимедійних презентацій, пізнавальних журналів, таких як «Твої веселі звірята», «Тварини нашої планети», «Звірі» і т.п.. Діти дізнаються про спосіб життя деяких тварин, яких немає в їх місцевості (тигри, пінгвіни, панда, коала тощо). Під час розповіді про прочитане або побачене діти у своїй промові використовували знову почуті слова, тим самим закріплювали їх у своєму словнику.

Відомо, що емоційність змісту відбивається на оволодінні дітьми адекватним ставленням до природи. Ось чому педагогові дуже важливо закріплювати суть кожного поняття, не зупиняючись на досягнутому, поглиблювати їх новими, яскравішими переживаннями. Цьому сприяють вірші, прикмети, прислів'я, приказки, про цілісність природи, побудовані за принципом розкриття причинно-наслідкових зв'язків, а саме: назва дії – повідомлення її наслідків. Наприклад, як багато птиць, не буде гусениць тощо [7;8].

Завдання учителя – своєчасно пояснювати, тлумачити дитині кожне слово, кожну фразу чи крилатий вираз. Головна роль у цьому належить поточному повторенню.

Як свідчить досвід роботи, не у всіх дітей одразу на уроці формуються поняття про тваринний світ.

Ми згодні з думкою фахівців: Н. М. Бібік, М. С. Вашуленко, К. Ж. Гуз, В. Р. Ільченко, Д. М. Кітяжева, Л. П. Кочина та інші науковців, які наголошують на тому, що сприймання дітьми природи має здійснюватися на основі запровадження міжпредметних зв'язків та інтегрованого викладання

[2, 19 – 21; 7].

Аналіз підручників 1 – 4 класів з інших предметів показав, що на їх сторінках є достатньо матеріалу, для проведення з учнями такої роботи: є назви тварин; тексти з малюнками пристосуванням тварин до умов середовища, їх значення для людей; вірші, загадки, прислів'я про тварин; висвітлення правил поведінки дітей в докїллі; різновиди посильної природоохоронної діяльності учнями тощо.

Ми пропонуємо на будь-якому уроці використовувати наочність (таблиці з назвами тварин, що розглядаються в темі) українською та російською мовами, таким чином закрїплювати природознавчі терміни.

Наприклад. На уроках читання у 2 класі, при роботі над віршами С. Михалкова «Лїсова академія», О. Плещеева «Ластівка», оповіданнями В. Біанкі «Синиччин календар», українською народною казкою «Рукавичка», коли в тексті зустрічаються відомості про тварин, ставимо такі запитання: Які тварини зустрічаються в тексті? Де вони живуть? Чим харчуються? Це домашні чи дикі тварини? Назвіть тварин українською та російською мовами.

На уроці математики при вивченні теми «Задачі на «менше на ..., більше на ...»»: Собака за 1 секунду пробїгає 9 м, а заєць на 3 м більше. Скїльки метрів за 1 секунду пробїгає заєць? При вивченні теми: «Задачі на рух»: Їжак бїжить зі швидкістю 1 км/год, а лисиця у 13 разів швидше. Яку відстань долає лисиця за двї години (виразити в км).

Бесїду проводимо за такими питаннями: Собака домашня чи дика тварина? Чим харчується? Їжак, лисиця, заєць – траводїнні чи хижі тварини? Доведїть це. Назвати тварин, про яких їде мова українською (росїйською).

Аналогїчну роботу можна проводити і на інших уроках (художньої праці при виготовленї аплікацїй та малюванні тварин, музики тощо).

Таким чином, чим вищий рївень знань дїтей про природу, тим бїльше вони виявляють пїзнавальний їнтерес до неї. Важливо вчасно використати цю вікову особливїсть молодших школярїв для органїзацїї процесу їхньої взаємодїї зі свїтом природи.

Систематичне ознайомлення з природою підводить дітей до узагальнень, на основі яких складаються поняття, формуються основи природознавчої компетентності.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні [Текст] // Дошкільне виховання. – 2013. – №1. – С. 6–19.
2. Байбара Т.М. Методика навчання природознавства в початкових класах: Навчальний посібник. – К.: Веселка, 1998. – 334 с.
3. Байбара Т. М., Бібік Н. М. Я і Україна: підруч. для 4 кл. – К.: Форум, 2004. – 176 с.
4. Бібік Н. Компетентність і компетенції в результаті початкової освіти // Н. М. Бібік // Початкова школа. – 2010. – №9 – С. 2–4.
5. Грущинська І. В. Природознавство: підручник для загальноосвіт. навч. закладів. // І. В. Грущинська. – К.: Видавничий дім «Освіта», 2013. – 176с.: іл..
6. Коваль Н. С., Нарочна Л. К. Природознавство 4 (3). – К.: Освіта, 1993 – 112с. ISBN 5-330-02192-8.
7. Мантула Т.І. Інтегроване викладання та міжпредметні зв'язки в історичному аспекті та сьогодні // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2005. – Випуск 21. – С. 95-99.
8. Методика ознайомлення дітей з природою: Хрестоматія / [наук. ред. та упоряд. Н.М. Горопаха]. - К.: Видавничий Дім «Слово», 2012 . - 432с .
9. Основи соціології: Навч. посібник // Г. О. Бачинський, Н. В. Беренда, В. Д. Бондаренко та ін., За ред. Г. О. Бачинського. – К.: Вища школа, 1995. – 238с: іл..

Г. М. СЕМАШКИНА, Н. В. ХАРЕЧКО

**ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПРИРОДОВЕДЧЕСКОЙ
КОМПЕТЕНЦИИ У ДЕТЕЙ МЛАДШЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА**

В статье рассматривается проблема формирования природоведческой компетентности младших школьников во время усвоения интегрированных знаний о животном мире с использованием словарной работы.

Ключевые слова: природа, животный мир, термины, понятия, межпредметные связи, словарная работа.

G. SEMASHKINA, N. KHARECHKO

**PROBLEMS OF FORMING NATURAL COMPETENCE OF
ELEMENTARY SCHOOL CHILDREN**

In the article the problem of forming of natural competence younger pupils (elementary school children) during mastering integrated knowledge of the fauna of using a dictionary work.

Key words: nature, fauna, terms, concepts, interdisciplinary communication, vocabulary work.

«На конференцію»

Заявка на участь у конференції

Семашкіна Галина Михайлівна - кандидат біологічних наук, доцент факультету дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету

Адреса: 73005, м. Херсон, вул.28 Армії, буд.11, к.78

Харечко Надія Володимирівна - аспірант, завідувач кабінетом логопедії факультету дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету

Адреса: 73002, м. Херсон, вул. Перекопська, буд.159, к.15